

FRA DØDENS GAB TIL GUDS BADEDYR

af Søren Holst, lektor Lektor på KUA, Afdeling for bibelsk eksegese

Livjatan og andre gigantiske bæster i Det Gamle Testamente

Fortællinger om drager og andre monstre foregår som regel enten for længe siden eller et sted langt borte. Bibelen er ingen undtagelse: Et af dens mest berømte monstre er særligt knyttet til verdens begyndelse.

Kaosdragen

De fleste kender beretningen om, at Gud skaber alting på seks dage. Men kaosdragen Livjatan møder vi i en lidt mindre kendt skildring som findes i Salmerne Bog. Anledningen er en aktuell ulykke: Israelitterne er fortvivlede over at en fjendtlig hær har raseret Jerusalem og lagt templet i ruiner. Det drejer sig nok om den babylonske kong Nebukadnesars angreb i 587 f.Kr., men det er ikke vigtigt i denne sammenhæng. Det interessante er, at salmens forfatter prøver at håndtere ulykken ved at kigge tilbage til altings begyndelse:

*Gud er min konge fra ældgammel tid,
han som gjorde frelsesgerninger på jorden.*

*Du bragte havet i oprør i din styrke
og knuste dragehovederne på vandet.*

*Du knuste Livjatans hoveder
og gav dem som føde til havets fisk.*

*Du brød vej for kilde og bæk,
du udtørrede vandfyldte strømme.*

*Din er dagen, din er natten,
du har givet solen og månen deres plads.*

*Du har fastlagt landjordens grænser,
sommer og vinter har du skabt.*

(Salme 74, v. 12-17)

Når Gud i urtiden kunne overvinde dragen Livjatan med de mange hoveder, så er han naturligvis også stærkere end den babylonske konge og hans hær. Det er en god tanke at trøste og opmuntre sig med – og ikke mindst ligger det måske salmens forfatter på sinde at minde Gud om det: Engang udrettede du så imponerende ting, Gud. Kom ind i kampen igen!

Men hvad er det for en begivenhed i "ældgammel tid" salmisten henviser til? Salmisten forbinder Guds kamp mod dragen med flere ting: Der bliver åbnet for kilder og bække, så jorden kan blive frugtbar. Men der bliver også sat en stopper for det alt for voldsomme vand i "vandfyldte strømme". Begge dele er en forudsætning

for at jorden kan være beboelig for mennesker. Og det er tydeligvis netop den oprindelige indretning af jorden som et sted, hvor mennesket kan bo, der er tale om. For ud over at der sørges for den rette mængde vand, bliver både døgnets og årets tidsregning og himmellegemerne som tidsregningen afhænger af, etableret i den samme sammenhæng. Og det samme gælder "landjordens grænser", et andet aspekt af menneskenes livsvilkår.

Overvindelsen af dragen Livjatan er altså helt enkelt en del af skabelsen: Dragen repræsenterer det kaos, som den mere kendte skabelsesberetning i 1 Mosebog kalder for "tomhed og øde": Det tumultariske og ubeboelige ingenting som er det eneste, der findes, da Gud begynder at skabe.

Dragens andre navne

I salmen stod der, at Gud havde knust Livjatans hoveder. Men hvor mange hoveder havde dragen da? På lertavler fra oldtidsbyen Ugarit, godt 400 kilometer nord for Jerusalem, kan man læse, at guden Ba'al "har knust Lotan, den flygtende slange, gjort ende på den bugtede slange, den mægtige med syv hoveder".

Lotan er med sikkerhed en anden form af navnet Livjatan. Ugaritisk blev ligesom hebraisk oprindeligt skrevet kun med konsonanter, og måske skal det ugaritiske navn snarere udtales Litanu.

Ba'al var blandt andet en tordengud, det vil sige, at han sørgede for regn og dermed for frugtbarhed. På mange måder var han altså den vigtigste gud for dagliglivet hos dem der dyrkede ham. Derfor giver det god mening at han er Livjatans modstander: Som frugtbarhedsgud står han for sine menneskers livsmuligheder, og derfor må han være kaos' modstander.

De ugaritiske tekster lå i et paladsbibliotek som brændte ca. i året 1200 f.Kr., så de er med sikkerhed en hel del ældre end Salme 74. Men tanken om at de kræfter, der truer menneskers gode liv i verden, kan opfattes som en drage eller søslange med navnet Lotan, Litanu eller Livjatan, er altså ældgammel.

I Det Gamle Testamente tales der enkelte andre steder om en drage med navnet Rahab, og Rahab beskrives på en måde der minder slående om Livjatan (se fx Jobs Bog 26, v. 12-13; Salme 89, v. 10-14). Og hos israelitternes naboer mod øst, fortalte man at Babylons bygud Marduk i urtiden havde overvundet en drage med navnet Tiamat og skabt verden af dens døde krop.

Den tamme søslange

Vi møder Livjatan igen i en anden salme: Også Salme 104 begynder med en skildring af, hvordan verden er blevet til, da Gud satte en stopper for kaotiske

kræfter i vandet. Senere i salmen bliver dét understreget med en skildring af kaoskræfterne modsætning: Den idylliske nutid hvor vandet ikke længere er farligt:

*Hvor er dine værker mange, Herre!
Du har skabt dem alle med visdom,
jorden er fuld af dit skaberværk.
Her er det store og vidtstrakte hav,
med sit mylder, umuligt at tælle,
både små og store dyr!
Dér sejler skibene,
dér er Livjatan, som du skabte til at lege i det.
Alle har det håb til dig,
at du giver dem føde i rette tid;
du giver dem, og de samler op,
du åbner din hånd, og de mættes med gode gaver.*
(Salme 104, v. 24-28)

Her har Gud ikke knust Livjatans hoveder og brugt dens døde krop som fiskefoder, han har vist sin magt på en endnu mere imponerende måde: Han har gjort dragen tam! Den er blevet til et harmløst dyr, som fjoller rundt i havet side om side med menneskenes skibe. Måske er beskrivelsen inspireret af det begrænsede kendskab, man i oldtidens Israel har haft til hvaler – ordet Livjatan bliver i senere tiders hebraisk også brugt i betydningen "hval".

Den autoriserede oversættelse, at Livjatan er skabt "til at lege i det (dvs. i havet)", er den ene af to muligheder. Den anden som sprogligt er lige så sandsynlig, er at Gud har skabt den forhenværende drage "for at lege med den". Der er i så fald simpelthen tale om Guds badedyr, som han kan hygge sig med, efter at den gode orden er etableret i verden. Tydeligere kan det ikke siges, at Guds magt overgår dragens.

Uholdbar idyl

Men på den anden side skal man ikke vide sig for sikker. Nok er dragen dræbt ifølge Salme 74 og tæmmet ifølge Salme 104. Men Det Gamle Testamente rummer også tanken om at kaos ganske vist er overvundet, men bestandigt skal holdes nede af Gud for ikke at vende tilbage.

Faktisk kan tanken om det slumrende kaos, der truer med at vende tilbage, godt ses som Det Gamle Testaments bud på hvordan man forklarer det onde i verden: Det Gamle Testamente har ikke nogen selvstændigt aktiv "Djævel" sådan som Det Nye Testamente, men tanken om det delvist overvundne kaos der vil vende

tilbage hvis Gud ikke holder det stangen, er det tætteste vi kommer på en 'årsag' til ondskab og ulykke ifølge Det Gamle Testamente.

Sådan skal det imidlertid ikke blive ved. På nogle af de ret få steder hvor profeterne i Det Gamle Testamente kigger ud i den fjerneste fremtid, er den endelige overvindelse af dragen i det kaotiske hav netop en del af det de beskriver:

*På den dag straffer Herren
med sit skarpe, store og stærke sværd
Livjatan, den flugtsnare slange,
Livjatan, den bugtede slange;
han dræber dragen i havet.*
(Esajas kap. 27, v. 1)

Man skal altså forestille sig, at dragen slumrer, så at sige. Og så længe den slumrer, er der nogenlunde fred og ro i verden det meste af tiden. Men man kan ikke vide, hvornår den vågner. Først "på den dag", dvs. ved et afgørende vendepunkt i fremtiden, gør Gud det endeligt af med den.

Her kan du læse mere:

1. Kirsten Nielsen, Gud, mennesker og dyr i Bibelen, Anis 2013, 26-35
2. B. Otzen, H. Gottlieb, K. Jeppesen & H.J. Lundager Jensen, Myter i Det Gamle Testamente, Anis 1990, særligt s. 24-28 og 80-91 (s. 24-27 og 85-97 i 1.-udgaven fra 1973)
3. Finn O. Hvidberg-Hansen, Kana'anæiske myter og legender (Bibel og historie 13-14), Aarhus Universitetsforlag 1990, s. 105-06
4. Ulla Westenholz & Aage Westenholz, Gilgamesh. Enuma Elish: Guder og mennesker i oldtidens Babylon (Verdensreligionernes Hovedværker), Spektrum 1997, s. 211-18